

Ing. Ján Spišák, doc. Ing. Milan Kubeša, CSc., Ing. Pavel Zůna, MSS

Operační umění z jiného pohledu

**NÁZORY
POLEMIKA**

Článků věnovaných problematice operačního umění je v českém vojenském odborném tisku jako šafránu. Proto nás potěšilo, když jsme ve VR 3/2011 narazili na příspěvek pod názvem „Operační umění“, ve kterém jeho autor nabízí čtenářům „poskytnout informace o operačním umění, které doposud nebyly publikovány v české vojensko-odborné literatuře o operačním umění, anebo byly zmíněny jen okrajově“. Článek nepochybně uvádí informace, které jednoznačně patří do oblasti operačního umění, ba co víc, jsou jeho „srdečním svaem“. Ovšem není tak docela pravda, že v podobě, v jaké je autor podává, doposud nebyly publikovány v české vojensko-odborné literatuře. Toto tvrzení lze opřít o skutečnost, že již v roce 2007 byly doktrinálním pracovištěm ve Vyškově vydány dvě publikace, které z hlediska svého obsahu uvádějí o operačním umění téměř identické informace, které předkládá autor. Jedná se o publikace Vojenské operace NATO podle základní alianční doktríny AJP-01(C) a Pub-100-52-01, Operační plánování v NATO podle principů spojenecké společné doktríny pro operační plánování AJP-5.

Spíše než obsah článku, resp. popisování již zveřejněných údajů, nás zaujala jeho jiná stránka. Přestože se nepovažujeme za vynikající znalce operačního umění, myslíme si, že by bylo nepostačující reagovat pouze na formulované závěry článku: „...názory autora, které jsou v článku uvedeny“ a ke kterým „může být vedena diskuze...“. Chceme zejména reagovat na některé názory autora, jež jsou z našeho pohledu značně diskutabilní, jakož i na použité odborné termíny, které nejsou v souladu se zavedenými standardy a kterými je článek na mnoha místech protkán.

V úvodu naší polemiky pokládáme rovněž za potřebné vyslovit přesvědčení, že při poskytování informací (a to nejen o operačním umění) vojenské veřejnosti, by se mělo vycházet z několika všeobecně známých předpokladů, např. že dříve než budou informace zveřejněny, by měly být ověřeny, zda jsou pravdivé a aktuální. Informace v podobě zveřejněného článku, mají, jak píše autor, „příslušníky ozbrojených sil ČR, studenty vojenských škol a kurzů, a dokonce širokou vojensko-odbornou veřejnost do určité míry obohatit a poučit“. Jsme názoru, že v případě článku „Operační umění“ nebudou obdobné informace „obohacující a poučné“, i když „nebyly doposud v této formě publikovány, nebo zmíněny jen okrajově“. Hlavním posláním vojensko-odborných publikací vydávaných rezortem obrany je nabízet nové poznatky v dané oblasti, a tím přispět ke zvýšení odborné připravenosti personálu rezortu obrany. Uvádění neaktuálních, doktrinálně neplatných a terminologicky nepřesných informací negativně ovlivňuje úsilí rezortu, vynakládané na zvyšování odborných kvalit jednotlivců a operačních schopností sil. Výsledkem je pak šíření a používání pojmů ve formě a obsahu, jež jsou neslučitelné s čistotou doktrinální a operační mluvy, [1] což ve svém důsledku škodí procesu zvyšování úrovně interoperability našich sil se spojenci.

Výhrady k používání některých pojmů

Autor se ve svém článku dopouští nemalé chyby, když při popisování teorie operačního umění nerespektuje onu čistotu operační mluvy, vytváří vlastní operační pojmy,

k jejichž původu neuvádí žádnou cestu ani přijatelné odkazy a tuto teorii předkládá čtenáři. Řada pojmů pochází z autorova nesprávného překladu textu z anglických originálů doktrinárních publikací, případně autor jednoduše nerespektuje ty výrazy, které jsou známé a definované standardy NATO a EU. Některé z nich jsou zcela nové (vymyšlené?) a z hlediska svého obsahu nedávají patřičný smysl ani význam. Lze proto polemizovat, jakým způsobem autor pracoval s citovanými materiály, jenž tyto základní pojmy, termíny a výrazy, patřící do oblasti operačního umění, obsahují. Autor se odvolává na řadu již neplatných publikací či publikací zastaralé edice, kdy např. čerpá z doktrinární publikace AAP-6 (Terminologický slovník pojmů a definic NATO). Místo aktuální verze z roku 2010 uvádí některé termíny a názvy ve znění této doktríny z roku 2003. Odvolává se rovněž na již dávno neplatný dokument Směrnice pro operační plánování (Guidelines for Operational Planning) z roku 1999 (v roce 2006 byla dokonce vydána jeho novelizovaná verze), který je v současné době již nahrazen jinou směrnicí pro operační plánování, tzv. Comprehensive Operations Planning Directive z roku 2010.

Některá sporná tvrzení, nesrovnalosti v termínech a názory na ně

Podle autora „*Pojem operace se začal poprvé používat v německé a sovětské armádě. Vojenskými teoretiky obou armád v období mezi první a druhou světovou válkou byla zdůrazňována myšlenka, že operace je spojnice mezi taktikou a strategií*“. K tomuto prohlášení si dovolueme učinit několik poznámek. Jestliže vojenské umění v sobě zahrnuje vojenskou strategii, operační umění a taktiku, pak spojnicí mezi taktikou a strategií lze hledat spíše v operačním umění než v operaci samotné. Doktrinárně je stanoveno, že operace je operace, tzn. aktivita neboli činnost, bez ohledu na úroveň války, na které je prováděna. Operaci provádí i početně malá jednotka, která přitom může plnit strategické cíle (viz například operace k eliminaci Usámy bin Ládina). Podle našeho názoru autor zde (nechtěně) zaměnil výraz „operace“ výrazem „operační umění“, které skutečně představuje onu spojnicí mezi taktikou a strategií.

Pochybnosti vytváří rovněž jiné tvrzení autora v souvislosti s dobou, kdy se podle něj začal používat termín operace. Jestliže autor uvádí, že „pojem operace se začal poprvé používat v německé a sovětské armádě“, myslíme si, že to lze jednoduše vyvrátit na příkladu díla Clausewitze nebo Jominiho, kteří tento termín hojně používali ve svých knihách *Vom Kriege* (O válce) z roku 1832, resp. *Précis de l'Art de la Guerre: Des Principales Combinaisons de la Stratégie, de la Grande Tactique et de la Politique Militaire*, (Umění války) z roku 1838. Navíc to, že ani jeden z nich nebyl Němec nebo Rus, je všeobecně známo. „Operacemi“ přímo sršel pruský maršál Helmut von Moltke již ve druhé polovině devatenáctého století, jako i řada dalších, neméně známých či významných vojevůdců na evropském či americkém kontinentu té doby.

V části článku, kde autor popisuje „*operační představy (myšlení)*“, vychází z doktrinární charakteristiky tzv. „operational ideas“. Smysl tohoto pojmu lze ovšem chápat spíše jako operační myšlenky případně ideje než operační myšlení. Operační myšlení tíhne více k celkovému myšlení o operacích, jak dosáhnout jejich stanovených cílů. Je to sice role rovněž „operačních myšlenek“, ovšem tyto, na rozdíl od celkového operačního myšlení, zahrnují v sobě tři samostatné rozhodovací problémy; rozhodující činnost (Decisive Act), bod zvratu tažení (Campaign Fulcrum) a analýzu těžiště (Centre of Gravity Analysis).

Místem textu, kde autor píše o „analýze těžiště úsilí protivníka“, narůstá již zmiňovaný terminologický nesoulad. V bodu 4.2 článku se autor pokouší o objasnění jednotlivých „základních prvků plánu provedení operace“. Na rozdíl od autorovy terminologie, tyto jsou doktrínálně nazývány jako „koncepte a nástroje operačního umění“ (český překlad publikace AJP-5), případně „koncepty tvorby plánu tažení“, viz český překlad publikace AJP-01(C) v uvedených publikacích z let 2006 a 2007. V této souvislosti autorovi zcela uniká termín „Operational Design“, tzn. koncepte operace (viz český překlad publikace AJP-5), která v sobě jednotlivé nástroje a prvky (koncepty) obsahuje. Jestliže porovnáme znění této kapitoly v novelizované doktríně AJP-01(D) z roku 2010 s článkem, snadno lze zjistit rozdíl ve významu i obsahu popisovaných pojmů.

Těžiště úsilí, nebo jednoduše „těžiště“?

V současné době snad již žádný odborník na operační umění, který se seznámil s pojetím těžiště jako operačního konceptu, nepochybuje o jeho významu. V odborné komunitě existuje ovšem jedna podstatná skutečnost, která jeho správné pochopení a aplikaci dělá složitou. Jednou z největších kontroverzí, která je s pojmem těžiště svázána, je různorodost jeho definice a způsob výkladu zejména v doktrínálních publikacích.

Jak ve svých odborných pracích uvádí řada autorů, definice se stala zdrojem nepochopení a špatné reprodukce v aliančních i národních publikacích doktrínálního charakteru. Nechceme se ovšem na tomto místě dopodrobna zabývat samotnou teorií těžiště, která již byla ve Vojenských rozhledech vcelku podrobně popsána (VR 2008) a ani nechceme rozvádět jeho definici samotnou. Existují desítky veřejně dostupných aliančních, národních amerických, britských (dokonce i těch, na které se autor odkazuje) či jiných národních doktrínálních publikací, odborných článků a prací absolventů válečných škol, které tento koncept popisují víceméně shodně. Žádná z nich jej ovšem, na rozdíl od autora článku, nenazývá „těžištěm úsilí“. Rovněž žádný, v současnosti známý teoretik vojenského či operačního umění, pojednávající o těžišti (např. Vego, Echevarria, Strange, Iron, Fowler, Eikmeier i další), pojem těžiště v této podobě neuvádí. Již od dob Clausewitze, který těžiště ve svém životním díle „O válce“ nazval pouze „těžištěm“, desítky překladů jeho díla, včetně českých (např. v roce 1996 a 2010), tento fenomén operačního umění pojmenovávají úplně stejně. Bez veškerých přívlasků a dodatků, je to jen a jen těžiště – „středisko síly a pohybu, na němž závisí celek, a na toto protivníkově těžiště je nutno zaměřit soustředěný úder všech sil“. [2] Proč se tedy autor v článku rozhodl objevit a asi ve čtyřiceti různých souvislostech popisovat „těžiště úsilí“, nám není zcela jasné.

Doktríny uvádějí, že operační umění používá množství konceptů coby základních kamenů či stavebních bloků tvorby koncepte operace. Zatímco alianční doktrína mluví o nich jako o „konceptech a nástrojích operačního umění“ (Operational Design Concepts), autor píše o „operačních složkách plánu provedení operace“, [3] které mají být s nimi totožné. Dle našeho názoru, termín použitý autorem je značně nejasný, ať již jako výraz nebo „operační pojem“. Samotné popisování obsahu a významu oněch „operačních složek plánu provedení operace“ v zásadě odpovídá stávající doktríně. Určitým negativem je čerpání informací z již neplatných zdrojů, kdy je uváděna terminologie v rozporu s platnou doktrínou (např. definice těžiště nebo definice operačních směrů). Značné množství otázek do diskuze může rovněž vyvolávat konstatování autora, že „Uvedený výčet operačních složek není a ani nemusí být konečný. Dalšími operačními složkami

jsou ... *hybné momenty operace, ... mrtvý bod, rozhodující faktory, ... atd. Operační složkou se může prakticky stát každá kategorie...*“.

Jestliže je čtenář zahlcován řadou nejasných pojmů, jako např. „mrtvý bod“, „rozhodující faktory“ či „hybné momenty operace“, bez popsaní či vysvětlení jednotlivých souvislostí k těmto výrazům, v článku to působí spíše dojmem laciné rétoriky autora, než jako jeho skutečná snaha o poskytnutí informací o operačním umění, které doposud nebyly publikovány v české vojensko-odborné literatuře o operačním umění, anebo byly zmíněny jen okrajově, viz úvod článku. Obdobné je to i v případě obrázku popisujícího „*formy manévru*“, který vypadá spíše jako snaha o zaplnění prostoru v časopise, a obdobně i dalšího obrázku „*Operační geometrie – konfigurace*“, kterým se autor snaží popsat analýzu „geometrie – konfigurace“ operačního prostoru nebo válčiště. Tím, že původní termín „*theater geometry*“ (viz odkaz na zdroj M. Vego) v obrázku, který má vyjadřovat faktor prostoru, byl autorem nahrazen výrazem „operační geometrie“, nelogicky se tak změnil význam tohoto pojmu, jakož i jeho souvislosti s ostatní „geometrií“, mající na vztah k „operaci“ coby „činnosti“.

Závěry a doporučení

V žádném případě si nevyhraujeme právo kritizovat autora, co se týče jeho snahy o rozvoj teorie operačního umění, jsme ovšem toho názoru, že autor podává a popisuje některé aspekty operačního umění způsobem, který nepodporuje platnou doktrínu a jsou v mnohých případech matoucí a zavádějící. Autor článku „Operační umění“ správně poznamenal, že operační umění se vyvíjí, ovšem na druhé straně již opomněl zohlednit, že se rovněž vyvíjí doktrína a aktualizuje se obsah a význam jednotlivých pojmů a výrazů. Máme ten názor, že odvolávat se na již neplatné odkazy a zastaralé doktrinární publikace, používat doktrinárně nesprávné a nejasné termíny a názvy, případně opírat se pouze o jeden z mnoha článků o dané problematice, není správná cesta k poskytování informací, vztahujících se k operačnímu umění a jeho rozvoji.

Fridrich II. Veliký kdysi trefně poznamenal: „Válka není věc náhody. Aby byla provedena správně, je nezbytný velký díl znalostí, studia a přemýšlení.“ Dovolíme si tvrdit, že toto platí i v případě zveřejněného článku „Operační umění“.

Poznámky:

- [1] Definice operačního umění v podobě, jak ji uvádí autor, vychází z publikace *Joint Publication 1-02, Dictionary of Military and Associated Terms*, (US Department of Defense). Vůči objektivitě této definice nelze v podstatě nic namítat, je jen jedna z mnohých, víceméně obdobně popsaných v jiných vrcholových aliančních, amerických či britských doktrínách. Vycházíme tedy z toho, že definice je správná a všeobecně uznávaná. Jak to je ale s ostatními termíny v článku používanými? Slovy autora, „doposud žádný souhrn pojmů z oblasti operačního umění nebyl jakýmkoliv renomovaným teoreticko-vojenským pracovištěm AČR předložen terminologickému výboru MO ČR k projednání a ke schválení“. Bylo by asi otázkou širší diskuze, zda v AČR někoho tíží, zda ten či onen termín je správný nebo nikoliv, a tedy vhodný k uvážení, jestli je potřeba jej předkládat k projednání a schválení tímto výborem. Nicméně, máme za to, že v odborné vojenské veřejnosti je nutno dodržovat a správně používat termíny a názvy vyskytující se v oblasti operačního umění, které jsou doktrinárně platné nebo jsou v širším, případně i mezinárodním měřítku, delší dobu používané.
- [2] CLAUSEWITZ, Karl von. *O válce*. Praha: Bonus A, 1996, s. 546.
- [3] V bodu 4.3 jsou tyto složky plánu popsány ještě dalším termínem – „operační složky způsobu provedení operace“.